

3. Eurostat - Data Explorer [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

4. Горкавий В.К. Використання статистичних методів в маркетингових дослідженнях / В.К. Горкавий, О.В. Іващенко // Економіка АПК. – 2008. – № 7 (165). – С. 105-111.

5. Іващенко О.В. Економічна сутність категорії «ринок» / О.В. Іващенко // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка і природокористування». Випуск 5. – Х:ХНАУ, 2007. – С. 161-165.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗРОШЕННЯ

***НЕЧИПОРЕНКО О.М., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ПРОВІДНИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК НАЦІОНАЛЬНИЙ
НАУКОВИЙ ЦЕНТР "ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ"***

В умовах зростання активності кліматичних посух, продовольча безпека і стійка конкурентоспроможність України на світовому ринку зерна, неможливі без масштабного відновлення зрошувального землеробства та підвищення ефективності використання меліорованих земель на всеохоплюючій інноваційній основі.

В результаті проведеного реформування агропромислових підприємств які користувалися зрошувальними системами, а таких в Україні, на початок 1999 року, налічувалося 2806 і з них 76% були колективними, кількість нових власників і користувачів поливними ділянками перевищила 190 тисяч [1]. При цьому виділення земельних паїв в натурі (на місцевості), середній розмір яких склав 13 га, створило в подальшому значні проблеми. Недотримання вимог статті 26 Земельного кодексу України, щодо спільного, на підставі угоди, використання меліорованих ділянок призвело до подрібнення технологічних масивів, що негативно вплинуло на функціонування зрошувальних систем [2].

Як показали дослідження, загальна площа фактично зрошуваних земель, за роки незалежності, зменшилася в Україні вчетверо. Так, в 2015 році фактично политими було лише близько 473 тис. га, з яких майже 13% зволожувалось, активно впроваджуваним, інноваційним краплинним способом. Необхідно відмітити, що майже третина зрошуваних площ знаходиться в приватній власності та біля 70% - в оренді. Ефективність вирощування

зернових та олійних культур, на цих масивах знаходиться на рівні, який поки що, не стимулює подальше їх виробництво. Економічний інтерес викликають переважно технічні культури, особливо соя, яка в структурі посівних площ займає до 30%, та овочі.

Найбільш проблемною складовою зрошувального комплексу залишається, передана, майже на 60%, в комунальну власність: на облік сільських або районних Рад, внутрішньогосподарська мережа. Для переважної більшості громад такий реформаторський крок зі сторони держави, в подальшому, значно ускладнив і без того малоефективне використання іригаційної інфраструктури. До того ж тривала невизначеність із балансовою приналежністю польової мережі спричинила додатковий виклик для ефективності зрошувального землеробства. Відсутність відповідального власника не дозволила утримувати поливні системи та механізми в робочому технічному стані більш як на третині меліорованих масивів і ситуація, щодамі, погіршується. Так, Державне агентство водних ресурсів України повідомляє, що незадовільний технічний стан інженерної інфраструктури внутрішньогосподарських систем у 2013 році мав місце на площі 819,5 тис. га, а в 2015 році - вже на 926 тис. га. Забезпеченість технікою для дощування, а даний спосіб поливу, відповідно до проектів, має виконувати штучне зволоження сільгоспкультур майже на 90% площ, знаходиться, в останні роки, на рівні 20-25% до потреби. Саме з цієї причини не використовується за цільовим призначенням майже 660 тис. га зрошуваних земель. Враховуючи перелічене, а також гідрогеолого-меліоративний стан ґрунтів, фізичне зношення насосно-силового обладнання зрошувальної мережі та несанкціонований демонтаж інженерної інфраструктури, фактично використовуються як не поливні майже 70% земель, що обліковуються як зрошені. Тобто, на площі більше 1,2 млн. га, втрачається ще як мінімум один врожай сільськогосподарських культур.

Посилюється залежність агровиробництва Півдня України від кліматичних умов. Поглиблюється соціально-економічний та екологічний занепад сільських територій зони зрошення.

У зрошуваному землеробстві назріла необхідність докорінних інноваційних перетворень [3], проте реалізація їх можлива лише при умові зміни концептуального розуміння побудови процесу відновлення і модернізації галузі. В основі має бути пріоритет інтересів

сільгосптоваровиробника, для задоволення яких і споруджувалися системи зрошення, а не багато вартісна відбудова іригаційної інфраструктури, яка може залишитися без потреби.

В зв'язку з цим привертає увагу позитивний світовий досвід передачі управління зрошувальною системою, або ПУЗС. Це процес переходу повноважень і відповідальності від Державного агенства водних ресурсів, керуючого меліоративними системами, до організацій корпоративного сектору, частіше за все (близько 75 %) до, новостворених з цією метою на кооперативній основі, асоціацій водокористувачів /АВК/.

Результати досліджень свідчать, що ПУЗС переважно реалізується до рівня розподільчих або вторинних каналів (в Україні це міжгосподарська мережа). Отже, доцільно пропонувати передачу управління від органів Держводагенства до новостворених об'єднань товаровиробників, поки що лише на рівні внутрішньогосподарської мережі і здійснювати спільну координацію на рівні розподільчої. В подальшій перспективі можлива передача і міжгосподарської мережі у власність, чи лише в користування недержавним структурам, залишивши при цьому у підпорядкуванні держави магістральні канали та водогосподарські об'єкти вищого рівня [4].

Проведені дослідження також переконують, що відродження і подальший розвиток вітчизняних систем штучного зволоження сільськогосподарських угідь можливі лише на інноваційній основі. Враховуючи чисельність і суперечливість наукових пропозицій щодо класифікації інновацій, вважаємо найбільш прийнятним для подальших досліджень розвитку системи зрошуваного землеробства наступне їх групування за сферою застосування: **організаційно-управлінські** (нові методи і форми організації поливного господарювання); **технологічні** (нові технології поливів та обробітку ґрунту, запровадження сучасних інформаційних систем, альтернативних джерел енергії, тощо); **технічні** (освоєння кращих світових зразків поливної та ґрунтообробної техніки, направлених на збереження ресурсів та екологічнобезпечне використання); **економічні** (нововведення у фінансовій та обліковій сферах організації штучного зволоження полів, оцінки результатів господарювання); **соціальні** (зміна умов праці та проживання на територіях зрошуваного землеробства, вирішення проблем зайнятості населення, прогресивна підготовка кадрів); **правові** (нові нормативно-правові акти, що

визначають статус поливних земель та регулюють процес організації ефективного їх використання); **екологічні** (виведення сортів рослин стійких до хвороб і шкідників, з метою зведення до мінімуму застосування хімічних засобів боротьби з ними, а також сортів, що успішно вегетують на засолених ґрунтах).

Реабілітація зношеної і не санкціоновано демонтованої іригаційної інфраструктури потребує значних капіталовкладень, які не можуть і не повинні бути лише державними чи, залученими під гарантії Уряду коштами міжнародних фінансових донорів. Активними інвесторами повинні стати сільгосптоваровиробники, об'єднані в асоціації, або інші корпоративні структури, водокористувачів, яким мають бути передані в управління, а згодом і у власність, польові зрошувальні мережі. Такий, визнаний у світі, шлях реформування галузі, з одночасним відновленням і модернізацією інфраструктури, може забезпечити економічну, екологічну та соціальну ефективність зрошуваного землеробства України.

Література.

1. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

2. Інституціоналізація природно-ресурсних відносин: [колективна монографія] / за заг. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 400 с.

3. Коваленко П.І. Сучасний стан і перспективи відновлення ефективного використання меліоративних систем в Україні : матеріали 22 конгресу міжнародної комісії по іригації і дренажу 13-20 вересня 2014 р. Республіка Корея. – Ташкент 2014. – С. 27-33.

4. Нечипоренко О.М. Напрямки інноваційного розвитку зрошуваного землеробства України /О.М. Нечипоренко// Вісник аграрної науки. – 2015. – № 8. – С. 61-65.

5. Гарсез-Рестрепо К. Передача управління ірригаційними системами. Мировой опыт. / К. Гарсез-Рестрепо, Д. Вермильон, Д. Муньон. // Продовольственная и сельскохозяйственная организация объединенных наций. – Рим, 2007. – 65 с.